

2950/1/22
7Д-50/1/22

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

СРПСКИ ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК

КЊИГА ТРИДЕСЕТ СЕДМА

ПРВО ОДЕЉЕЊЕ

НАСЕЉА
И
ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА

КЊИГА 22.

(ПО АРХИВСКИМ ДОКУМЕНТИМА)

УРЕДИО

ЈОВАН ЦВИЈИЋ

БЕОГРАД-ЗЕМУН

ГРАФИЧКИ ЗАВОД „МАКАРИЈЕ“ А. Д.

1926

ЦЕНА 80 ДИНАРА

СРПСКИ
ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК

ИЗДАЈЕ

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА

КЊИГА XXXVII

БЕОГРАД-ЗЕМУН
ГРАФИЧКИ ЗАВОД „МАКАРИЈЕ“ А. Д.
1926

ПРВО ОДЕЉЕЊЕ

НАСЕЉА

И

ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА

КЊИГА 22.

(ПО АРХИВСКИМ ДОКУМЕНТИМА)

УРЕДИО

ЈОВАН ЦВИЈИЋ

БЕОГРАД-ЗЕМУН
ГРАФИЧКИ ЗАВОД „МАКАРИЈЕ“ А. Д.
1926

БИБЛИОТЕКА
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
ПРВО СЕПТЕМБАРСКОГ
СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ
И. Бр. 17981

ЕТНОГРАФСКИ ЗБОРНИК
НАСЕЉА
N
ПОРЕКЛО СТАНОВНИШТВА
СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА
КНИГА 22.
(ПО АРХИВСКИМ ДОКУМЕНТИМА)

УРЕДИО
ЈОВАН ЦВЈИЊИЋ

БЕОГРАД-ЗЕМУН
ГРАФИЧКИ ЗАВОД "МАКАРИЋ" А. Д.
1926

САДРЖАЈ

Предговор	1
И. Досељаштво из Србије	1
II Досељаштво из Аустрије	12
III Досељаштво из Турске	15
IV Досељаштво из Румуније	18
V Досељаштво из других околних места	20
VI Досељаштво из непознатих места	21
VII Унутрашње досељаштво	22
VIII Немци	23
IX Јевреји	24
X Цигани	25
XI Други народи	28
XII Унутрашње досељаштво	28
XIII Досељаштво из непознатих места	31
XIV Досељаштво из околних места	32
XV Досељаштво из околних места	33
XVI Цигани	34
XVII Унутрашње досељаштво	35
XVIII Досељаштво из Србије	36
XIX Досељаштво из Турске	37
XX Досељаштво из Румуније	38
XXI Досељаштво из других околних места	39
XXII Досељаштво из непознатих места	40
XXIII Унутрашње досељаштво	41
XXIV Немци	42
XXV Јевреји	43
XXVI Цигани	44
XXVII Други народи	45
XXVIII Унутрашње досељаштво	46
XXIX Досељаштво из Србије	47
XXX Досељаштво из Аустрије	48
XXXI Досељаштво из Турске	49
XXXII Досељаштво из Румуније	50
XXXIII Досељаштво из других околних места	51
XXXIV Досељаштво из непознатих места	52
XXXV Унутрашње досељаштво	53
XXXVI Немци	54
XXXVII Јевреји	55
XXXVIII Цигани	56
XXXIX Други народи	57
XL Унутрашње досељаштво	58

АРХИВСКА ГРАЂА

ЗА НАСЕЉА У СРБИЈИ

У ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДЕ КНЕЗА МИЛОША
(1815—1839)

СКУПИО И УРЕДИО

ТИХ. Р. ЋОРЋЕВИЋ

АРХИВСКА ГРАЃА
ЗА НАСЕЉА У СРБИЈИ

У ВРЕМЕ ПРВЕ ВЛАДЕ КНЕЗА МИЛОША
(1812—1822)

СКУПНО И АРХИВНО

Д-р Р. БОРЂЕВИЋ

САДРЖАЈ

<i>Предговор</i>	I
<i>Београдски Округ</i>	1
I Досељавање из Аустрије	1
II Досељавање из Турске	12
III Досељавање из Румуније	15
IV Досељавање из других округа	15
V Досељавање из непознатих места	18
VI Одсељавање	20
VII Румуни	21
VIII Немци	22
IX Јевреји	22
X Цигани	25
XI Друге народности	28
XII Унутрашњи односи	28
<i>Ваљевски Округ</i>	41
I Досељавање из Аустрије	41
II Досељавање из Босне	44
III Досељавање из других округа	45
IV Досељавање из непознатих места	48
V Одсељавање	48
VI Цигани	49
VII Унутрашњи односи	50
<i>Крагујевачки Округ</i>	62
I Досељавање из Аустрије	62
II Досељавање из Турске	65
III Досељавање из Црне Горе	67
IV Досељавање из Русије	69
V Досељавање из других округа	70
VI Досељавање из непознатих места	71
VII Одсељавање	73
VIII Немци	75
IX Јевреји	77
X Румуни	77
XI Цигани	78
XII Друге народности	81
XIII Унутрашњи односи	81
<i>Крајински Округ</i>	101
I Досељавање из Аустрије	101
II Досељавање из Турске	101
III Досељавање из других округа	102
IV Досељавање из непознатих места	104
V Одсељавање	104
VI Румуни	105
VII Великоострвљани	120
VIII Јевреји	156
IX Цигани	156
X Унутрашњи односи	158

<i>Крушевачки Округ</i>	176
I Досељавање из Турске	176
II Досељавање из Херцеговине	181
III Досељавање из других округа	182
IV Одсељавање	182
V Турци	184
VI Унутрашњи односи	185
<i>Моравски округ</i>	194
I Досељавање из Аустрије	194
II Досељавање из Турске	195
III Досељавање из Црне Горе	200
IV Досељавање из Русије	201
V Досељавање из других округа	201
VI Досељавање из непознатих места	202
VII Одсељавање	202
VIII Румуни	205
IX Турци	205
X Арнаути	210
VI Јевреји	213
XII Цигани	213
XIII Унутрашњи односи	215
<i>Нишки Округ</i>	226
I Досељавање из Турске	226
II Досељавање из других округа	230
III Одсељавање	230
IV Турци	236
V Арнаути	239
VI Унутрашњи односи	237
<i>Подрински Округ</i>	240
I Досељавање из Аустрије	240
II Досељавање из Турске	244
III Досељавање из Босне	246
IV Крајишници	257
V Досељавање из Херцеговине	308
IV Досељавање из Црне Горе	315
VII Досељавање из других округа	316
VIII Одсељавање	323
IX Турци	327
X Јевреји	335
XI Цигани	336
XII Унутрашњи односи	341
<i>Пољаревачки Округ</i>	358
I Досељавање из Аустрије	358
II Досељавање из других округа	364
III Одсељавање	369
IV Румуни	370
V Јевреји	374
VI Цигани	374
VII Унутрашњи односи	375

<i>Руднички Округ</i>	383
I Досељавање из Турске	383
II Досељавање из Босне	384
III Досељавање из других округа	384
IV Досељавање из непознатих места	384
V Одсељавање	385
VI Унутрашњи односи	388
<i>Смедеревски округ</i>	390
I Досељавање из Аустрије	390
II Досељавање из Турске	394
III Досељавање из Босне	895
IV Досељавање из Румуније	396
V Досељавање из Русије	396
V Досељавање из других округа	398
VII Досељавање из непознатих места	405
VIII Одсељавање	408
IX Румуни	410
X Цигани	410
XI Унутрашњи односи	410
<i>Тимочки Округ</i>	418
I Досељавање из Аустрије	418
II Досељавање из Турске	418
III Досељавање из других округа	426
IV Одсељавање	428
V Румуни	437
VI Јевреји	440
VII Турци	441
VIII Унутрашњи односи	441
<i>Ужички Округ</i>	449
I Досељавање из Турске	449
II Досељавање из Црне Горе	453
III Досељавање из Босне	564
IV Одсељавање	456
V Турци	459
VI Цигани	460
VII Унутрашњи односи	463
<i>Чачански Округ</i>	473
I Досељавање из Аустрије	473
II Досељавање из Турске	473
III Досељавање из Црне Горе	482
IV Одсељавање	482
V Унутрашњи односи	483
<i>Додатак</i>	495
I Наредбе о досељеницима	497
II Унутрашњи односи	504
Регистар	589

љени старци, свештеници и калуђери, кметови и бољи људи беху ослобођени и послати у народ да објаве царску милост. Како је већ настајала зима и како је по збеговима било недовољно хране, народ се стаде у масама одазивати њиховим позивима и враћати кућама.

Турцима је било врло много стало до тога да им земља не остане празна и да им се тиме не оштети пореска снага, те су се према Србима показивали благи и попустљиви. Ово им је било потребно колико ради везивања оних који су се били вратили из збегова, толико, и још више, ради примамљивања оних који су били пребегли у Аустрију. Да би и њих довели у земљу, они објаве општу амнестију и слободан повратак и за све емигранте, сем неких који су били врло компромитовани. Ово је имало дејства, и народ се у масама стаде враћати и из емиграције. До пролећа 1814 године већ су се били вратили сви који су хтели и који су се смели вратити.

С пролећа 1815 године плануо је нови српски устанак противу Турака, под Милошом Обреновићем. Њиме је створена могућност за повратак и заосталих емиграната из Аустрије. Они су почели ускакивати у Србију чим се чудо за устанак. Неки су успели да пређу одмах. Павле Цукић, на пример, већ, 1 маја заповеда војском која опсађује Ваљево. Још згодније прилике за њихово враћање настале су кад је Кнез Милош, исте године, утврдио мир са Марашли-али пашом и замолио Варашинску и Темишварску Команду да све емигранте «скупа са њиховим имјенијем» отпусте «слободно амо у своје отечество прећи», а емигрантима поручио да се у року од три месеца врате и заузму своја имања, која ће, ако се не би вратили, прећи у народну својину и бити раздељена. После овога навали и остатак емиграната да се враћа. До 10 новембра 1815 године само је код Земуна прешло у Србију хиљаду две стотине двадесет и три лица, а до краја године већ су се били вратили готово сви. Само Карађорђе и још неки истакнутији емигранти остадоше ван земље. Но и они су се, највећим делом, неки пре, а неки после повраћали.

1813 године много је српскога народа отишло и у Румунију. Отуда се велика већина вратила чим су настале прилике за враћање: нешто кад је објављена амнестија, а нешто после ослобођења под Кнезом Милошем. Но у Румунији је и остало доста нашега света. Он је био из Источне Србије, коју устанак 1815 године није био захватио. Многи су се и од ових заосталих

емиграната постепено враћали, нарочито после ослобођења Источне Србије.

Најзад, сем враћања из збегова и емиграције нешто је српскога народа успело да се врати и из ропства.

Тако су стајале ствари са становништвом које је у Србији било настањено пре њенога пада 1813 године.

*

Међутим Србија по ослобођењу под Кнезом Милошем није остала само на томе становништву. На против, она је од тада почела нагло да се пуни. Из свију суседних земаља навалили су Срби у Србију да се ту ослободе туђега ропства и да постану своји. Уз то је и Србија својим слабо настањеним, а плодним и у сваком погледу богатим, просторијама нудила пуно услова за економско благостање свакоме досељенику. Кнез Милош са своје стране желео је да се Србија што више насели, да би, с једне стране била бројно јача ради одржања и одбране, а с друге да би се економски подигла и давала што већих прихода, који су били тако потребни за њену обнову и подизање, — те је свакоме насељенику излазио на сусрет до крајњих могућности. Најзад, од не малог значаја било је и осећање дужности управљача слободне Србије да пружи уточишта српскоме народу, који под туђином страда, и они га не само нису одбијали, већ су га обилато указивали. И за све време прве владе Кнеза Милоша у Србију је долазио српски народ са свију страна. Процес тадашњег насељавања Србије чини основу на којој се развило данашње њено становништво. Због тога је од врло великога значаја. Ја сам о њему говорио опширније на другоме месту¹. Да бих га што је могуће боље расветлио, ја сам се понајвише послужио податцима из Државне Архиве у Београду. Само за Тимочки Округ употребио сам и нешто грађе из Зајечарске Судске Архиве, колико сам је, за време рата, у Зајечару, успео да испишем.

Архивски податци које сам тада употребио учинили су ми се, међутим, тако значајни и тако у многим погледу обилати, да нисам могао а да их не прикупим у целину и да их у овој књизи посебно не објавим. Велика је штета што је Државна Архива у Београду тако касно установљена, а још већа што се ни до данас није успело да сва документа свију старих надле-

¹ Тихомир Р. Ђорђевић, *Из Србије Кнеза Милоша*, Београд 1924. стр. 33. и даље.

штава Србије нађу у њој места. До њезиног стварања сва акта, протоколи, регистри и спискови који су доцније пренесени у њу, били су разбацани по таванима, шунама и подрумима наших надлештава, остављени на милост и немилост одација, пандура, жандарма и друге послуге. Због тога је много што шта пропало за вечита времена, а оно што се очувало на многим је местима постало недовољно, непотпуно и крње. Па и такви какви су ови документи још нису сви покушљени. Има још пуно надлештава чије се архиве повлаче, упропашћују и кваре по просторијама које су ван домака науке. То је разлог што грађа о становништву и насељима Србије за време прве владе Кнеза Милоша, коју сам исписао из Државне Архиве, не представља ни пуни инвентар тадашњих насељеника, нити даје беспрекорно пуно слику тадашњих насеља. Па при свему томе ова је грађа од значаја, јер нам не само допушта да из ње, у главним цртама, добијемо представу о пореклу досељеника, о њиховом досељавању, о узроцима и начинима досељавања, о њиховом стању, о улози Кнеза Милоша при досељавању становништва са стране, о односима између староседелца и досељеника и слично, јер нам не само показује унутрашње стање и прилике тадашње Србије, од којих је зависило и становништво и његова насеља, и јер нам пружа и многе друге детаље, — већ може, надам се, бити од користи и испитивачима насеља у нашим земљама у опште, и културним историчима, и правницима, и, можда, још коме.

Врло мало докумената сам нашао у Државној Архиви у којима би се говорило о досељавању новог становништва и о насељима Србије из првих година владе Кнеза Милоша. Из тога је доба у опште мало докумената. Можда их није ни било много, можда су многа и пропала. Али у то доба тешко да је и било много нових досељеника. Успомене на времена тешкога живота у Србији под Турцима, на времена њенога пада и страдања 1813 године још су биле сасвим свеже. Прилике у Србији одмах после устанка 1815 године нико није могао сматрати за сређене и сигурне. Сем тога она је тада била у истини страшно исцрпена и у оскудици. Уз то су, на несрећу, дошле три узастопне неродне године. Најзад, баш тих година, владаху у Србији ужасне болештине. Све то чинило је да је мало ко смео помишљати да се у њу досели. Према томе прва досељавања у Србију падала би тек у времена кад се земља одмориле од потреса, кад се народ у њој нешто смирио, кад су престале глад и болести и кад

је настало доба мирнога и спокојнога живота, а то је 1817 године, у време кад почињу и помени о њима. Да би грађа дала бољу слику досељавања и размештања становништва по појединим крајевима Србије, ја сам је распоредио по окрузима који су чинили Србију Кнеза Милоша. Учинило ми се много згодније да је распоредим по окрузима, који су данас много познатије целине и који већ имају фиксиране територије, него да сам је распоредио по нахијама или окружјима из доба кнеза Милоша, који су данас много мање познати и чије границе нису биле увек тачно одређене. Даље, у сваком округу је грађа распоређена по сродности: на ону која се односи на досељавање становништва у њега из Аустрије, па из Турске, Босне, Херцеговине, Црне Горе, Румуније, Русије, других округа и из непознатих места, и на ону која се односи на одсељавање становништва из њега. Како је тада било у Србији и другог, несрпског, становништва, то сам сматрао за потребно да код сваког округа унесем све што сам нашао о досељавању, одсељавању, насељима и стању тога становништва. Најзад, код сваког округа унео сам грађу која говори о унутрашњим односима и приликама у њему: границе сеоских атаара, премештање старих или стварање нових села, број цркава број кућа по местима, алије, мездраје, економско стање, ушоравање села и слично. Два округа имају по један специјалан одељак грађе; на име у Подринском Округу је одељак о досељавању Крајишника са насловом *Крајишници*, а у Крајинском Округу је одељак о досељавању Великоострвљана са насловом *Великоострвљани*. Те сам одељке нарочито издвојио, јер је грађа за њих била врло обилата и јер сама за себе чини целину.

Грађа која излази у овој књизи почела је била да се штампа још 1914 године. Тада је она имала два дела: један *општи*, у коме је била грађа која се односила на читаву Србију Кнеза Милоша, и један *посебни*, у коме је била она која се односила на поједине округе, као што је сад у овој књизи. Од општега дела који је требало да изнесе дванаест до петнаест штампаних табака, неки су табаци већ били наштампани, а неки су били у коректури. На жалост, ти одштампани табаци и та коректура су ми се једино и очували од читавог општег дела, и ја их у овој књизи прештампавам као њезин *Додатак*. Све остало пропало је у штампарији за време светскога рата.

Најзад, да напоменем и то да је за време рата и Државна Архива у Београду знатно оштећена. Случај је хтео да онај-

јаче пострадају, или и да за свагда пропадну, баш она њена документа, која се односе на прву владу Кнеза Милоша. Мени је врло мило што сам успео да препишем, сачувам и саопштим бар нешто из тога доба.

Документа, као што ће се видети из саме књиге, нисам исписивао читава, већ сам из њих, међу наводницама, саопштавао само оно што сам сматрао да је потребно да се саопшти; мање важне ствари сам препричао својим речима, а оно што сам мислио да ништа не доприноси упознавању садржине појединих докумената, ја сам, као сувишно, просто изостављао. Као сувишно сам сматрао и титуле, потписе, дуге уводе, понављање, непотребна објашњења и сличне ствари. У место свега тога ставио сам просто : кад, ко, коме и одакле пише. На тај начин грађа је отребљена од сувишности, а ипак казује све што је требало, или што је могла, да каже. За сваки докуменат ставио сам испод њега у загради, где се, у Државној Архиви, или иначе, налазио.

Језик и стил остали су онакви исти какви су били и у оригиналима; само сам стари правопис заменио новим, јер сам сматрао да онај ко буде проучавао архивску грађу о становништву и насељима Србије у доба Кнеза Милоша неће зажалити за јатовима, јеровима и другим старим словима тадашњег правописа. Сем тога у текстовима сам исправио интерпункцију, која није била баш јака страна писања тадашњих српских чиновника и приватних писара. У неким је документима била чак врло ретка, у неким је није никако ни било, те сам је морао унети. Најзад, за време прве владе Кнеза Милоша слово х слабо је писано. Ја сам сматрао за потребно да га унесеш свуда, где се без њега не би видело право значење речи, или где би смисао текста остао нејасан.

Тих. Р. Ђорђевић.

БЕОГРАДСКИ ОКРУГ

1 Досељавање из Аустрије.

1.

30 августа 1823, № 1648: — »Одговорено Марку Георгијевићу, базрђанбаши у Београду, на писмо његово од 27 текућег месеца да дозволи пекару из Земуна држати у Господаревој механи пекарницу и упражњавати художество своје.«
(Кнежевска Канцеларија, Деловодни Протокол, Унутрашња Преписка 1823).

2.

22 фебруара 1824, № 338: — »Писато кнезу Митру Којићу у Београду да су овамо дошли два човека, који су се доселили из Кроације, именем Јован Прица и Коста Мезињанин, у Рипањ и показују да их има 9 фамилија и желе населити се на алији зовомој Карачај [нејасно], помеђу села Врчина и Зуце, Нахије Београдске. Того ради препоручује Господар да би сам кнез ишао видети то место, и, ако не би што на досади било околним селима, да им подели лепо земљу; ако ли би пак на досади били околним селима, да јаве Господару и известно да пишу на каквој су досади, да би се могли ови страни на друго место поселити.«

(К. К., Дел. Прот., Унутр. Преп. 1824).

3.

24 марта 1824, пише из Гроцке кнез Живко Милосављевић Кнезу Милошу: — »Вашему сијателњејшему благородију не пропуштам на кратко јавити са овим нашим писмом поради ових Арвата, који су долазили и проштеније од Вас искали да би получили неко место за уживљење њихово. Како је Ваше Сијателство мени заповедило да их населим код Рипња, како би могли Карагачу држати, и с тога ја, по заповести, водио